

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie – Filosofie
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

REZUMAT

TEZA DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. Ioan HORGA

Doctorand: Emilia Nicoleta (Marc) NEGREA

2023

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie – Filosofie
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

REZUMAT

Considerații (Perspective) asupra Drepturilor Omului în Uniunea Europeană în contextul Pandemiei (2020-2022)

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. Ioan HORGA

Doctorand: Emilia Nicoleta (Marc) NEGREA

Cuprins

Introducere	9
1. Obiectivul general al tezei	10
2. Metodologia cercetării	11
3. Ipotezele de lucru	13
4. Încadrarea teoretică și abordări conceptuale	14
5. Analiza surselor.....	24
6. Structura tezei.....	32
7. Limitele cercetării	35
1. Drepturile Fundamentale ale Omului (DFO) în Uniunea Europeană de la tradiția normalității la încercările excepționale ale crizei pandemice	37
1.1. Câteva considerații privind drepturile omului în Uniunea Europeană până anul 2020.	38
1.1.1. Scurt istoric al legiferării drepturilor fundamentale	38
1.1.2. Evoluția drepturilor fundamentale la nivelul UE în perioada 2009-2019.....	40
1.2. Instituțiile internaționale și ale Uniunii Europene cu atribuții în implementarea legislației drepturilor omului	45
1.2.1. Prezentarea instituțiilor internaționale cu atribuții în protejarea drepturilor omului.....	45
1.2.1.1. Organizația Națiunilor Unite	46
1.2.1.2. Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului	49
1.2.1.3. Organizația Mondială a Sănătății (OMS)	52
1.2.2. Organizațiile europene și instituțiile cu atribuții în implementarea legislației drepturilor omului.	55

1.2.2.1 Consiliul Europei	55
A. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)	56
B. Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția)	58
1.2.2.2 Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)	59
1.2.2.3. Uniunea Europeană prin instituțiile și alte organisme ale sale apară cel mai activ DFO.....	60
A. Parlamentul European	60
B. Consiliul European	62
C. Comisia Europeană	64
D. Curtea de Justiție a UE (CJUE)	67
E. Comitetul Economic și Social European (CESE)	68
F. Organisme ale UE implicate în apărarea DFO	69
a. Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale (AUEDF)	69
b. Ombudsmanul European.....	71
1.3. Tipuri de răspunsuri la situația excepțională luate la nivel european	72
1.4. Tipuri de răspunsuri la situația pandemică luate la nivel național în UE	75
1.4.1 Țări unde accentul a fost pus pe riscul contaminării.....	79
1.4.1.1 Accentuarea rolului Certificatului Digital de Vaccinare	81
1.4.1.2. Regimul de recunoaștere a maladii Covid-19 ca o maladie profesională.....	82
1.4.2. Țări unde accentul a fost pus pe riscurile privitoare la aplicarea măsurilor de protecție contra contaminării	84
1.4.2.1. Adaptarea principiilor de acțiune și a măsurilor la contextul pandemic	85
1.4.2.2. Protocoalele sanitare naționale.....	86
1.4.3. Țări unde s-a aplicat un mix de tipuri de măsuri de prevenție	86
1.4.3.1 Suport pentru toate bussines-urile.....	86

1.4.3.2. Punerea în aplicare de măsuri preventive	87
1.4.3.3 Punerea în practică a garanțiilor pentru menținerea locurilor de muncă	87
1.5. Drepturile Fundamentale ale Omului și starea de necesitate în contextul pandemiei	88
1.5.1. Rolul parlamentelor în controlul puterii executive asupra modului în care gestionează starea de necesitate.....	93
1.5.2. Controlul judiciar al măsurilor de urgență.....	95
1.5.3. Controlul extern asupra legalității măsurilor restrictive	97
2. Drepturile și libertățile fundamentale în prima etapă a Pandemiei.....	100
2.1. Activarea art.15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului în contextul pandemiei de COVID 19.....	101
2.2. Cele mai importante drepturi afectate de măsurile luate în timpul pandemiei.....	102
2.2.1 Libertatea de mișcare	102
2.2.2. Libertate și securitate	112
2.2.3. Libertatea asocierii.....	119
2.2.4. Dreptul la educație	127
2.2.5. Dreptul la libertatea religioasă	135
2.2.6. Dreptul la protecție al persoanelor vulnerabile	144
A. Persoanele cu dizabilități	146
B. Romii	150
C. Migrantii.....	154
D. Persoanele în detenție.....	158
E. Victimele violenței domestice.....	160
2.3. Concluzii.....	162

3. Drepturile fundamentale ale omului în UE și obligativitatea vaccinării (martie 2021 – aprilie 2022)	164
3.1. Accesul la vaccin - un drept uman inalienabil	165
3.1.1. Este timpul reconceptualizării drepturilor omului legate de accesul la vaccin	167
3.1.2. Cum poate fi dinamizată cooperarea internațională în privința distribuirii vaccinului	169
3.1.3. Statele au refuzat să adopte o obligație extrateritorială pozitivă	172
3.2. Drepturile omului versus obligativitatea vaccinării.....	175
3.2.1. Vaccinarea obligatorie potrivit legii nu înseamnă vaccinarea obligatorie în fapt.	177
3.2.2. Strategia Vaccinării este luată cu asalt de apărătorii DFO	184
3.3. Legalitatea limitării unor drepturi pentru persoanele care nu s-au vaccinat	192
3.3.1. Certificatul de vaccinare și problema DFO	192
3.3.2. Certificatul Digital de Vaccinare – mijloc de discriminare!?	201
3.4. Concluzii	207
 Concluzii generale	210
 Bibliografie	216

ABSTRACT

Pandemia de COVID -19 a fost una dintre provocările majore ale umanității și a avut un impact major asupra drepturilor și libertățile fundamentale ale omului atât la nivel național cât și la nivelul Uniunii Europene. Un rol important îl are cunoașterea evoluției drepturilor omului în Uniunea Europeană până în anul 2019, prezentarea a instituțiilor internaționale și europene implicate în protejarea drepturilor fundamentale precum și o analiză la tipurile de răspuns la situația excepțională creată.

În cursul cercetării am căutat să găsesc cele mai recente opinii care au tangență cu subiectul tezei mele. Astfel, Klaus Schwab și Thierry Malleret, în cartea *COVID -19. The Great Reset* dau un răspuns foarte tranșant la întrebarea dacă în timpul Pandemei *will social inequalities increase or decrease?* în sensul că aceste inegalități vor crește și mai mult. În consecință, în opinia noastră, și drepturile fundamentale ale omului vor avea de suferit. Klaus Schwab și Thierry Malleret își susțin răspunsul pe baza următoarelor considerente: pandemia a pus în evidență gradele majore de diferență în expunerea la risc a diferitelor clase sociale; inegalitatea dintre natura și valoarea muncii efectuată de cei mai mulți semeni ai noștri, recompensa economică a acestei munci (telemunca mult mai bine plătită decât munca efectivă); discrepanța dintre tratamentul preferențial de care se bucură cei bogați și care este posibil să provoace revolte ce ar putea conduce, în opinia noastră, la un și mai riguros control a anumitor drepturi ale omului.

O altă carte care a contribuit la structurarea cercetării mele în contextul dezbaterii despre Pandemie este cea elaborată de Fareed Zakaria, *10 Lecții pentru o lume Post-Pandemică*. Specialistul american în relații internaționale aduce în discuție aceeași temă a inegalităților, care și în opinia sa se vor accentua. Fareed Zakaria consideră că lumea se va împărți în două prin "locuri cu sănătate bună și locuri fără" sau prin "codurile fiscale din multe țări occidentale care favorizează mai mult capitalul decât munca". Ori, numai luând în considerare cele două exemple amintite mai sus de inegalități, putem afirma că pandemia și mai ales lumea post-pandemică este predispusă, în condițiile amintite, să caute, fie pe de o parte, să facă din drepturile fundamentale ale omului un mijloc de reechilibrare a inegalităților, fie urmare a situației excepționale create de pandemia Covid-19 să continue

să limiteze o seamă de drepturi fundamentale. Prin prisma celor două lucrări pe care le-am citat, credem că cercetarea pe care am desfășurat-o va contribui la înțelegerea importanței Drepturilor Fundamentale ale Omului (DFO) atât în gestionarea crizei pandemice, dar mai ales a schiței societății post-pandemie.

Un aspect important în cadrul cercetării îl constituie analiza impactului activării art.15 din CvEDO, a modului în care au fost restricționate cele mai importante dintre drepturile fundamentale (libertatea de mișcare, libertatea asocierii, dreptul la educație, dreptul la libertatea religioasă, dreptul la protecție a persoanelor vulnerabile) și efectele acestor restricții.

Implementarea obligativității certificatului de vaccinare a adus o nouă perspectivă în abordarea drepturilor omului precum și necesitatea reconceptualizării drepturilor omului.

Acest rezumat oferă o prezentare succintă a principalelor elemente ale tezei, pe fiecare capitol. De asemenea, include cuprinsul tezei de doctorat, abordările și conceptele folosite și o selecție bibliografică a principalelor surse consultate în dezvoltarea argumentelor și cercetării din cadrul tezei de doctorat privind Considerații (Perspective) asupra Drepturilor Omului în Uniunea Europeană în contextul Pandemiei (2020-2022)

1. Obiectivul general al tezei

Având în vedere faptul că Pandemia Covid-19 este un eveniment excepțional trăit de întreaga umanitate el are un impact major asupra Drepturilor Fundamentale ale Omului (DFO) fapt remarcat de diverși specialiști. Potrivit opiniei lui Jean-Louis De Brouwer Director of the European Affairs Programme ¹ drepturile omului nu s-au mai găsit într-o criză asemănătoare de la 11 septembrie 2001.

Ținând cont de aceste circumstanțe socio-politice, cu implicații în toate domeniile ne-am propus în cursul cercetării noastre doctorale să realizăm, pe de o parte o evaluare a aplicării drepturilor fundamentale ale omului în contextul

¹ Jean-Louis De Brouwer, Speech to Egmont Institute Conference on: *Human Rights in Pandemic Times Political Exceptionalism, Social Vulnerability & Restricted Freedoms*, Brussels, Egmont Palace, 7 September 2021

Pandemiei (2020-2022) de către UE și statele membre și, pe de altă parte, să explorăm care vor fi evoluțiile post-pandemice ale chestiunii drepturilor fundamentale ale omului, atât din perspectiva juridică, cât și politică.

Cele două direcții de acțiune ale noastre deși par a fi autonome, ele se găsesc într-o continuă întrepătrundere pe parcursul demersului nostru, fiind, pe de o parte, greu de separat una de cealaltă, iar pe de altă parte, realitatea impune ca ele să meargă ca un tot unitar.

Privind astfel, obiectivul general el ni se dezvăluie și mai profund atribuindu-i patru obiective secundare, care reprezintă, în opinia noastră cel mai solid suport logic și de cunoaștere, pe de o parte, pentru a dezvolta obiectivul general stabilit, iar pe de altă parte, a-l plasa într-un context de cunoaștere mai larg, pentru a-l și individualiza totodată.

Considerăm că este necesar :

1. Să evaluăm modul în care Drepturile Fundamentale ale Omului (DFO) au fost afectate de criza pandemică la nivelul UE
2. Să evaluăm care au fost DFO cele mai afectate în perioada de carantinare(2020)
3. Să urmărim efectele asupra DFO la nivel european și al statelor membre în contextul măsurilor de gestionare a administrării vaccinurilor (2021).
4. Să tragem concluziile asupra viitorului DFO în perioada post-pandemică.

Având în vedere că lumea în general și UE, în special s-au confruntat cu o situație excepțională de criză într-o primă ipoteză am abordat chestiunea **derogărilor de la aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului luate în 2020** având la bază următoarele întrebări de cercetare :

a) De ce a fost necesară activarea art.15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului în contextul pandemiei de COVID 19 ?

b) Care au fost instituțiile internaționale și mai ales europene implicate în gestiunea pandemiei ?

c) Care au fost tipurile de răspunsuri luate de către Uniunea Europeană în contextul gestionării pandemiei de COVID ?

d) Care au fost tipurile de răspunsuri luate la nivel național de statele membre în contextul gestionării pandemiei de COVID ?

e) Cum au fost apărute DFO în contextul stării de necesitate și mai ales al carantinei?

Cea de a doua ipoteză a avut în vedere o evaluare a **DFO care au fost afectate într-un mod** neobișnuit în prima parte a Pandemiei respectiv pe parcursul anului 2020 iar această aserțiune a născut următoarele întrebări în cadrul cercetării:

a) Care sunt drepturile fundamentale cele mai afectate de criza pandemică ?

b) Avem de a face cu răspunsuri de tip top-down de la nivel internațional către nivelul european și apoi național sau este un fenomen care s-a desfășurat paralel ?

c) Avem de a face cu răspunsuri de tip unilateral - național la pandemie, prin limitări ale DFO ?

d) Avem de a face cu răspunsuri de tip bottom-up la pandemie, prin limitări ale DFO ?

Considerăm, în cadrul celei de a treia ipoteze, că pe lângă derogările de la aplicarea Convenției Drepturilor Omului, deopotrivă și **măsurile de gestionare a pandemiei în UE în 2021 și 2022 au amplificat limitările drepturilor fundamentale ale omului. Astfel din nou a trebuit să căutăm răspunsuri la următoarele întrebări :**

a) Accesul egal la vaccin s-a făcut fără discriminare?

b) Vaccinarea obligatorie se înscrie sau nu în teza care susține că DFO nu reprezintă un obstacol pentru luarea de măsuri solide de oprire a pandemiei ?

c) Vaccinarea obligatorie între abuz asupra DFO și soluție de criză ?

d) Dacă există variabile ale limitării DFO prin introducerea Certificatului Verde ?

2. Încadrarea teoretică și abordări conceptuale

În cursul cercetării am căutat să găsec cele mai recente opinii care au tangență cu subiectul tezei mele. Astfel, Klaus Schwab și Thierry Malleret, în cartea *COVID -19. The Great Reset* dau un răspuns foarte tranșant la întrebarea dacă în timpul Pandemei *will social inequalities increase or decrease?* în sensul că aceste inegalități vor crește și mai mult. În consecință, în opinia noastră, și drepturile fundamentale ale omului vor avea de suferit.

Klaus Schwab și Thierry Malleret își susțin răspunsul pe baza următoarelor considerente: pandemia a pus în evidență gradele majore de diferență în expunerea la risc a diferitelor clase sociale; inegalitatea dintre natura și valoarea muncii efectuată de cei mai mulți semeni ai noștri, recompensa economică a acestei munci (telemunca mult mai bine plătită decât munca efectivă); discrepanța dintre tratamentul preferențial de care se bucură cei bogați și care este posibil să provoace revolte, ce ar putea conduce, în opinia noastră, la un și mai riguros control a anumitor drepturi ale omului.

O altă carte care a contribuit la structurarea cercetării mele în contextul dezbaterii despre Pandemie este cea elaborată de Fareed Zakaria, *10 Lecții pentru o lume Post-Pandemică*. Specialistul american în relații internaționale aduce în discuție aceeași temă a inegalităților, care și în opinia sa se vor accentua. Fareed Zakaria consideră că lumea se va împărți în două prin "locuri cu sănătate bună și locuri fără" sau prin "codurile fiscale din multe țări occidentale care favorizează mai mult capitalul decât munca"

.Ori, numai luând în considerare cele două exemple amintite mai sus de inegalități, putem afirma că pandemia și mai ales lumea post-pandemică este predispusă, în condițiile amintite, să caute, fie pe de o parte, să facă din drepturile fundamentale ale omului un mijloc de reechilibrare a inegalităților, fie urmare a situației excepționale create de pandemia Covid-19 să continue să limiteze o seamă de drepturi fundamentale. Prin prisma celor două lucrări pe care le-am citat, credem că cercetarea pe care am desfășurat-o va contribui la înțelegerea importanței Drepturilor Fundamentale ale Omului (DFO) atât în gestionarea crizei pandemice, dar mai ales a schiței societății post-pandemie.

Totodată au apărut în perioada pandemică noi concepte pe care le-am explicat pe parcursul cercetării ca de exemplu: *biosupraveghere (biosurveillance)*, *carantină totală (lockdown)*, *certificatul digital de vaccinare (vaccin pass)*, *carantina/izolarea (quarantine)*, *depistarea contactilor*, *dictatura sănătății (health dictatorship)*, *puterea bio (biopower)*, *Diplomația vaccinurilor*, *guvernare sănătoasă (sound governance)*, *naționalismul vaccinului (vaccine nationalism)*, *supraveghere epidemiologică*, *Tratatul Pandemic International (Global)* sau *vaccinarea obligatorie*.

3. Structura tezei

În primul capitol, intitulat *Drepturile Fundamentale ale Omului (DFO) în Uniunea Europeană de la tradiția normalității la încercările excepționale ale crizei pandemice* am făcut întâi o incursiune în evoluția drepturilor omului în UE până la momentul izbucnirii pandemiei, pornind de la o retrospectivă a legiferării acestora până la o analiza a modului în care DFO au fost legiferate și gestionate în deceniul ce a precedat Pandemia.

Am trecut apoi în revistă instituțiile internaționale și ale Uniunii Europene cu atribuții în implementarea legislației drepturilor omului, oprindu-mă mai mult la acelea care au avut relevanță mai mare prin implicare din perspectiva temei noastre în perioada Pandemiei Covid-19 : *Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR)*, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)*, *Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția)*, *Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale (AUEDF)*, *Ombudsmanul european*.

În partea a treia a acestui capitol am analizat succint tipurile de măsuri luate la nivel european pentru a gestiona criza pandemică și a căuta să mențină un nivel optim în privința apărării drepturilor omului. Din punct de vedere al managementului crizei sanitare am socotit că există trei etape, în cadrul cărora s-au luat măsuri în două sensuri – măsuri de urgență și măsuri de relaxare. Etapele pe care le-am evidențiat ca puseuri ale stării de urgență arată așa: martie-iunie 2020, octombrie 2020-aprilie 2022, septembrie 2021-martie 2022.

În penultima parte a capitolului ne-am aplecat asupra tipurilor de răspunsuri la situația pandemică luate la nivel național în UE. Astfel am observat ca există trei tipuri de țări, care se diferențiază în funcție de răspunsurile pe care le-au dat în procesul de gestiune a pandemiei: țările unde accentul a fost pus pe riscul contaminării; țări unde accentul a fost pe riscurile legate punerea în aplicare a măsurilor de protecție contra contaminării; țări unde s-a aplicat un echilibru între cele două tipuri de măsuri.

În ultimul subcapitol am făcut o analiză asupra raportului dintre Drepturile Fundamentale ale Omului și starea de necesitate în contextul pandemiei, observând următoarele din perspectiva controlului în respectarea DFO: importanța parlamentelor în controlul puterii executive asupra modului în care gestionează starea de necesitate;

importanța controlului judiciar în legalitatea măsurilor luate în starea de necesitate; importanța controlului extern în apărarea DFO.

Capitolul al II-lea l-am dedicat Drepturilor și libertăților fundamentale în prima etapa a Pandemiei (martie 2020 – martie 2021) căutând să facem o selecție în rândul drepturilor asupra cărora măsurile sanitare au avut cel mai mare impact.

Într-o scurta prezentare am discutat despre activarea art.15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului în contextul pandemiei COVID -19, în care am arătat că articolul 15 extinde spațiul de acțiune pentru guvernelor aflate în situații excepționale și le permite rezolvarea eficientă a crizei. Totodată, articolul 15 impune limite clare acțiunii puterii executive și garantează astfel respectarea drepturilor și valorilor fundamentale.

Partea a doua constă în studiul celor mai importante drepturi afectate: libertatea de mișcare, dreptul la libertate și la securitate, libertatea asocierii, dreptul la educație, libertatea conștiinței și a religiei, dreptul la protecție al persoanelor vulnerabile.

Din analiza acestui set de libertăți am scos în evidență că au existat în anul 2020 serie de inegalități sau acte de discriminare la nivelul UE, aspecte reieșite, atât din unele dezechilibre socio-economice care mai persistă în societatea europeană, cât și rezultatul unor atitudini voluntariste și fără expertiză profesională în fața unei situații atât de reziliante.

De asemenea am arătat că aceste neajunsuri din prima fază a pandemiei, se vor vedea ulterior în faza în care s-a găsit soluția limitării sau stopării pandemiei prin acțiunea de vaccinare (februarie 2021-martie 2022).

Ultimul capitol, intitulat *Drepturile fundamentale ale omului în UE și obligativitatea vaccinării (martie 2021 – aprilie 2022)* au fost analizate cu precădere drepturile legate de starea de *a exista* ca ființe umane, pe de o parte, datorită situației cu multiple necunoscute generate de cea mai largă Pandemie din acest secol și unde problema existenței fizice era pe primul loc sub amenințarea virusului Covid-19. Din această perspectivă prima parte a capitolului a fost dedicată problematicii *Accesului la vaccin ca un drept uman inalienabil și universal*, cu toate determinările și nuanțările ce au fost asociate.

Pe de altă parte, datorită faptului că gradul de infectare era din ce în ce mai înalt, iar virulența cazurilor impuneau intervenția autorităților, care dincolo de liberul arbitru al fiecărui individ care dorea să se vaccineze, avem o noua perspectivă a drepturilor omului

iar aceasta a fost determinată de *Obligativitatea vaccinării și care a născut dreptul de a te opune*, tema care a fost ocupată în economia capitolului pe locul secund.

Pentru a face o conexiune cu ansamblul de drepturi ale omului care au fost afectate în perioada de carantină prezentate în capitolul precedent, am încheiat acest capitol cu problematica drepturilor fundamentale din perspectiva unei situații reale, dar care a fost de foarte multe ori la limita interpretării - *Legalitatea limitării unor drepturi dacă nu ești vaccinat*.

În concluzie, în acest capitol am încercat să surprindem o problematică, care în opinia noastră, a stârnit cele mai mari controverse în materie de drepturi ale omului, însoțite și de cele mai ample mișcări de protest, care au luat multiple forme: luări de poziții politice, proteste on-line pe rețelele de socializare - pline de sfaturi anti-vaccin sau pline de informații legate de teorii ale conspirației – proteste de stradă etc.

În concluziile finale am încercat să facem o sinteză a modului în care au fost afectate drepturile fundamentale precum și necesitatea unei politici sanitare comune la nivelul UE dar și ipoteza adoptării unui Tratat Pandemic Internațional pentru o cât mai bună administrare a unor situații similare care din păcate pot apărea oricând.

4. Analiza surselor

Pe parcursul cercetării și al redactării tezei am utilizat, pe de o parte, surse primare – formate din documente oficiale ale unor organisme internaționale (ONU, Organizația Mondială a Sănătății etc.), ale unor organisme europene (Consiliul Europei, Comisia Europeană, Curții Europene de Justiție, Comitetul European pentru Drepturile Sociale etc.), rapoarte naționale referitoare la gestiunea drepturilor omului în timpul pandemiei, rapoarte ale unor ONG-uri etc.

Pe de altă parte am utilizat o gama largă de surse secundare, care au cuprins cărți care au abordat chestiuni generale, dar și cărți focusate pe tematica cercetării. De asemenea o seamă de articole au completat tabloul bibliografic care m-au ajutat fie cu familiarizarea aparatului conceptual, fie cu anumite exemple utilizate în argumentarea opiniilor formulate.

5. Limitele cercetării

Realizarea unei cercetări referitoare aspectele generate de pandemia Covid-19 a fost o provocare pentru că am avut, pe de o parte, șansa în timp real să urmăresc evoluția respectării drepturilor omului, iar pe de altă parte, posibilitatea de a avea acces la documente oficiale imediat ce au fost făcute publice dar și la o bogată literatură mai ales asupra perioadei carantinării din 2020.

Însă tocmai aceste avantaje au reprezentat câteodată și piedici, care au limitat parcursul cercetării.

Mai întâi, avalanșa de informații a fost greu de cernut prin instrumente științifice care trebuiau create sau învățate. Abia în 2021 am ajuns să înțeleg o seamă de aspecte legate de funcționarea instituțiilor europene și naționale vis-a-vis de modul de tratare a drepturilor omului într-o situație excepțională, atunci când au început să apară analize și interpretări ale unor renumiți specialiști.

În al doilea rând, la o privire mai atentă se poate observa că problematica drepturilor omului în contextul introducerii vaccinării obligatorii și a certificatului de vaccinare, nu are aceeași acuratețe nici de informație și nici de analiză, deoarece abia către sfârșitul anului 2022 au început să apară rapoarte mai elaborate și interpretări ale fenomenului, ceea ce ne-a limitat un pic posibilitatea unei analize mai profunde.

În fine, bogata informație, observația directă și literatura care a început să apară am perceput-o la început ca o mare șansă, însă trebuind să o folosești într-un mod critic, mi-a luat mult timp să o selectez respectiv ceea ce era cel mai relevant pentru a răspunde obiectivului general al tezei.

Cu toate acestea, această cercetare mi-a deschis apetitul de a continua investigația și în viitor deoarece inițial îmi propusesem să abordez și alte aspecte cum ar fi cele legate de schimbări în filosofia drepturilor omului în UE post-covid, cum ar trebui reformate anumite instituții apărătoare ale drepturilor omului pentru a putea fi adaptate la alte situații excepționale etc.

Bibliografie selectivă

1. Surse Principale

1. *Carta drepturilor fundamentale a UE/ Parlamentul European (europa.eu)*
2. CARTA NAȚIUNILOR UNITE din 26 iunie 1945 emitent Organizația Națiunilor Unite publicat în Brosura oficială la data de 26 iunie 1945
3. *Communication from the Commission Guidelines concerning the exercise of the free movement of workers during COVID-19 outbreak 2020/C 102 I/03 - Publications Office of the EU (europa.eu)*
4. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council: a united front to beat COVID-19*, 19 January 2021, COM (2021) 35 final, p 10
5. *Communication on the processing of personal data related to vaccination in the context of COVID-19*, 1.07.2021
6. Council of Europe, *Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis: A toolkit for member states*, 2021
7. Council of Europe, *Communication in RMLs of utmost importance in global medical crises*, 25.03. 2020 (Communication in RMLs of utmost importance in global medical crises - Council of Europe News (coe.int))
8. Council of Europe, *Joint Statement on Digital Contact Tracing* (28.04.2020) (16809e3fd7 (coe.int))
9. European Council, *How Does the Integrated Political Crisis Response (IPCR) Mechanism work*, 2018, (ipcr-final_update_3 (europa.eu))
10. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2021), *Letter to the Federal Minister of Justice and Consumer Protection and Federal Minister for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth of Germany*, CommHR/DM/ns 028- 2021, 13 July 2021
11. Concile of Europe, *Protection of human rights and the "vaccine pass"*, 31.03.2021, SG/Inf(2021)11,

12. Concile de l'Europe. Comité De Bioéthique, *Déclaration du DH-BIO sur les considérations en matière de droits de l'Homme relatives à la pandémie de COVID-19*, 14 avril 2020.
13. Concile de l'Europe. Comité de Bioéthique, *Vaccine pass”: a new statement of the Committee on Bioethics underlined the human rights challenges*, Strasbourg, 4 mai 2021 (“Vaccine pass”: a new statement of the Committee on Bioethics underlined the human rights challenges - Human Rights and Biomedicine (coe.int))
14. European Council, COVID-19 coronavirus outbreak and the EU's response - Consilium (europa.eu), décembre 2020
15. European Council conclusions, 16 December 2021 - Consilium (europa.eu)
16. European Council, Vaccine pass : yes, but with strict respect of Human rights - PRIVACY365 | EUROPE 6.05. 2021
17. Decizia Nr. 1082/2013/UE a Parlamentului European și Consiliului din 22 octombrie 2013, cap. 1, art. 3 (c)
18. *Hotărârea Guvernului României* 26/28.05.2020.
19. *Hotărârea Guvernului României* 6/04.02.2021
20. *Hotărârea Guvernului României* 32/27.05.2021
21. *Hotărârea Guvernului României* 43/01.07/2021
22. Digital Green Certificate: Human and Digital Rights Groups Issue Warning To EU Parliament About Risks | liberties.eu
23. Document de Poziție al CESE din 8.07.2020, la *Propunere de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind efectuarea de studii clinice și furnizarea de medicamente de uz uman care conțin organisme modificate genetic sau care constau în organisme modificate genetic și care sunt destinate tratării sau prevenirii COVID-19*, [COM(2020) 261 final – 2020/0128 (COD
24. European Commission, *Joint European Roadmap towards lifting COVID-19 containment measures* 2020/C 126/01
25. European Commission, *Staying free from COVID-19 during Winter*, 2 décembre 2020
26. European Convention on Human Rights (coe.int)
27. European Commission, *Digital education action plan 2021–2027*, 2020

28. European Commission, *EU strategy on victims' rights (2020–2025)*, COM(2020) 258 final, Brussels, 24 June 2020; Victims' Rights Platform | European Commission (europa.eu); EC Coordinator for victims' rights sptembrie 2020| European Commission (europa.eu)
29. European Commission, "Guidelines Concerning the Exercise of the Free Movement of Workers during Covid-19 Outbreak," 2020/C 102/03, *Official Journal of the European Union*, 30 March, 2020, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330\(03\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330(03)&from=GA)
30. European Commission, "Toward a phased and coordinated approach for restoring freedom of movement and lifting internal border controls" (2020/C 169/03), *Official Journal of the European Union*, 15 May, 2020, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330\(03\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0330(03)&from=GA)
31. European Commission, *Staying free from COVID-19 during Winter*, 2 decembrie 2020,
32. European Commission, "Proposal for a Regulation of the European Parliament and of The Council on a framework for the issuance, verification and acceptance of interoperable certificates on vaccination, testing and recovery to facilitate free movement during the COVID-19 pandemic" (*Digital Green Certificate*), disponibil la <https://eur-lex.europa.eu>, 2021
33. European Commission, *Regulamentul 2021/953* din 1 iulie 2021
34. *European Committee of Social Rights, Statement of interpretation on the right to protection of health in times of pandemics*, 21 Apr., 2020
35. European Court of Human Rights: "No" to the suspension of compulsory vaccination (ioe-emp.org), 2021
36. European Economic and Social Committee, *The implications of the COVID-19 pandemic on fundamental rights and civic space* (14 februarie 2022), (qe-07-22-057-en-n_0.pdf (europa.eu)
37. *EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020-2024* st12848-en20.pdf (europa.eu)
38. European Parliament, *Derogations under the European Convention of Human Rights in times of emergency*, 2020 (Upholding human rights in Europe during the pandemic (europa.eu)

39. European Parliament, *The impacts of the COVID-19 pandemic on EU cohesion and EU cohesion policy*, Recherche for REGI Committee, Part 1, Bruxelles, January 2022
40. European Parliament, *Three new committees on Pegasus spyware, foreign interference and COVID-19*, 10.03.2022 (Three new committees on Pegasus spyware, foreign interference and COVID-19 | News | European Parliament (europa.eu))
41. European Students Union, *Review of Human Rights Violation during the COVID-19 Pandemic*, 3 June 2020
42. *EU Governments Use Pandemic Measures to Restrict Civic Space and Freedoms: Liberties & Greenpeace Report*, September 2020;
43. *Emergency Measures and Covid-19: Guidance Note*, Office of the UN High Commissioner for Human Rights, April 2020 (<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019?>)
44. Fundația Salvați Copiii, *Studiu privind opiniile partenerilor educaționali cu privire la condițiile de începere a anului școlar 2020-2021 în condițiile pandemiei COVID 19 în România*, București, 2021
45. *Future Choices Charting an Equitable Exit from the Covid-19 Pandemic*, Human Rights Watch Rapport, March 2021;.
46. Xxx, *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy - Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*, 2016, (Shared vision, common action - Publications Office of the EU (europa.eu))
47. *Hotărârea Guvernului României 24/18.05.2020.*
48. *Hotărârea Guvernului României 553/15.07.2020*
49. *Hotărârea Guvernului României din 27.08.2020,*
50. *Hotărârea Guvernului României 53/08.11.2020*
51. *Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation*, 2012 (human_rights_indicators_en.pdf (ohchr.org)),
52. Human Rights Committee, Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic, 24.01.2020 (CCPR/C/128/2 (ohchr.org)),
53. Institutul Roman pentru Drepturile Omului, *Raportul Criza generată de virusul COVID-19 și impactul asupra drepturilor omului*, IRDO-Semnal, 2020.

54. International Commission of Jurists, *The impact of COVID-19 related measures on human rights of migrants and refugees in the EU* Briefing paper 26 June 2020, p. 2
Covid19-impact-migrants-Europe-Brief-2020-ENG.pdf
55. *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966
56. Monitorul Oficial al României, Part I, r. 212/16.03.2020, Decretul Președintelui României
57. Ombudsman European, Annual Report 2020 | Publicație | (europa.eu)
58. Ombudsman European, Răspunsul UE la pandemia de COVID-19 | Document | (europa.eu)
59. OSCE, *Raport Anual 2020*
60. OSCE, *Raport Anual 2021*
61. *Oviedo Convention* (Oviedo Convention (coe.int)),
62. Parlamentul European, *Rezoluția Parlamentului European din 17 aprilie 2020 referitoare la acțiunea coordonată a UE pentru combaterea pandemiei de COVID-19 și a consecințelor sale*
63. Președintele României, “Decret semnat de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României” 16 martie 2020
64. Rapoartele periodice ale *Agenției Uniunii Europene pentru Drepturile Fundamentale*:
 - Bulletin #1 *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental rights implications* (europa.eu)
 - Bulletin #3 : CORONAVIRUS PANDEMIC IN THE EU – FUNDAMENTAL RIGHTS IMPLICATIONS: WITH A FOCUS ON OLDER PEOPLE (europa.eu),
 - *Bulletin 5#, Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers*, 29 septembrie 2020
 - Buletin #6, *Coronavirus Pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications: Focus on Social Rights*, (1 september -31 october 2020
 - Bulletin #7 CORONAVIRUS PANDEMIC IN THE EU – FUNDAMENTAL RIGHTS IMPLICATIONS: VACCINE ROLLOUT AND EQUALITY OF ACCESS IN THE EU (europa.eu)

- *Bulletin #8 The coronavirus pandemic and fundamental rights: A year in review* (10 June 2021),
 - EUAFR, *Fundamental Rights -Raport* , 2022, p. 195 (Fundamental Rights Report 2022 (europa.eu))
 - EUADF, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Roma*, 2017: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-romaselected-findings_en.pdf
 - EUADF, *Migration: Key Fundamental Rights Concerns*, Quarterly Bulletin (1.04-30.06. 2020),
65. REGULAMENTUL (UE) 2020/1998 AL CONSILIULUI din 7 decembrie 2020 privind măsuri restrictive împotriva încălcărilor grave ale drepturilor omului și a abuzurilor grave împotriva drepturilor omului (JOE, L410I/7.12.2020)
 66. *Regulation (EU) 2021/953 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2021 on a framework for the issuance, verification and acceptance of interoperable COVID-19 vaccination, test and recovery certificates (EU Digital COVID Certificate) to facilitate free movement during the COVID-19 pandemic*, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu>
 67. Rezoluția Parlamentului European din 21 octombrie 2021 (2021/2678(RSP))
 68. *Rising from the COVID 19 crisis: Policy responses in the long-term care sector* (oecd.org)
 69. Spanish Royal Decree 463/2020 of 14 March 2020, through which the state of alarm is declared for the management of the health situation generated by COVID-19
 70. Schengen Borders Code, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control_en.
 71. *Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism*, HRC A/HRC/37/52, March 2018
 72. UN: Special Rapporteur, *Disease pandemics and the freedom of opinion and expression*. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, 2020, A/HRC/44/49 (un.org),

73. Venice Commission of the Council of Europe, 'Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law During States of Emergency – Reflections' (Strasbourg, 26 May 2020)
74. Venice Commission of the Council of Europe, *Rule of Law Checklist*, 11-12 martie 2016
75. Venice Commission of the Council of Europe, *Opinion on the Protection of Human Rights in Emergency Situations*, No. 359/2005, 4 April 2006,
76. Venice Commission, of the Council of Europe *Interim Report on the Measures Taken in the EU Member States as a Results of Covid-19 Crisis and their Impact on Democracy, the Rule of Law and Fundamental Rights*, 8-9 October 2020 (default.aspx (coe.int)),
77. UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *General comment No. 25 (2020) on science and economic, social and cultural rights (article 15 (1) (b), (2), (3) and (4) of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, 30.04. 2020 (<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc>)
78. UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 12.03. 2021 (*Statement on universal affordable vaccination against coronavirus disease (COVID-19), international cooperation and intellectual property :*
79. UNICEF Rapport, State of the World's Children 2021.pdf (unicef.org)
80. WHO, *Global Risk Communication and Community Engagement Strategy COVID-19 Interim Guidance December 2020 — May 2021*, 23 december 2020, WHO-2019-nCoV-RCCE-2020.3-eng.pdf
81. WHO, *Infection prevention and control during health care when coronavirus disease (COVID-19) is suspected or confirmed Interim guidance* 12 July 2021, p.16-17 WHO-2019-nCoV-IPC-2021.1-eng.pdf

2. Surse Secundare

2.1. Cărți

1. Ansbro, Doireann & Elizabeth Carthy, Olga Cronin, Gemma McLoughlin-Burke, *Human Rights in a Pandemic. A Human Rights Analysis of Irish Governments Responses to Covid-19*, The Irish Council for Liberties, May 2021
2. Bărbulescu, Iordan Gh., *Noua Europă. Identitate și model european*, Iași, Polirom, 2014
3. Idem, *Noua Europă. O istorie politică a (re)unificării europene*, Iași, Polirom, 2021
4. Burgess, Michael, *Federalism and European Union. The Building of Europe (1950-2000)*, Routledge, London, 2000,
5. Casey, Conor, Oran Doyle, David Kenny and Donna Lyons, *Ireland's Emergency Powers During the Covid-19 Pandemic*, Trinity College Dublin, 2021
6. Dunleavy, Patrick, *Authoring a PhD. How to plan, draft, write and finish a doctoral thesis or dissertation*, London, Palgrave Macmillan, 2003,
7. Florin, Bogdan, Sebastian Toc, *Raportul "Educația în timpul pandemiei. Răspunsuri la criza nesfârșită a sistemului educațional românesc"*, București, 2020
8. Ferstman, Carla & Andrew Fagan (eds), *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020)
9. Greene, Alan, *Permanent States of Emergency and the Rule of Law: Constitutions in an Age of Crisis*, Hart Publishing, 2018
10. Greene, Alan, *Emergency Powers in a Time of Pandemic*, Bristol University Press, 2020,
11. Grix, Jonathan, *The Foundations of Redearch*, ed. II, London, Palgrave -Mac Millan, 2010
12. Horga, Ioan, *Construcție Europeană. Tradiție, Realitate, Perspectivă*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 1997
13. Innerarity, Daniel, *Pandemocracia: Una filosofía de la Crisis del Coronavirus*, Galaxia Gutemberg, 2020.
14. Kjaerum, Morten & Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021

15. Puscas, Vasile, *Uniunea Europeană. State, Piete, Cetățeni*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2011
16. Radjenovic, Anja & Gianna Eckert, *Upholding human rights in Europe during the pandemic*, European Parliamentary Research Service, Septembrie 2020,
17. Schimmelfennig, Frank U&Thomas Winzen, *Ever Looser Union? Differentiated European Integration*, Oxford University Press, 2020
18. Smith, Rhona K. M , *International Human Right Law*, ed. 10, Oxford University Press, 2022
19. Schwab, Klaus & Thierry Malleret, *COVID -19. The Great Reset*, Forum PUBLISHING, Zurich 2020.
20. Stanford, Ben & Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2021
21. Stefan Marco & Ngo Chun Luk, *Limitations on Human Mobility in Response to COVID-19 A preliminary mapping and assessment of national and EU policy measures, their sanctioning frameworks, implementation tools and enforcement practices*, în *CEPS Papers in Liberty and Security in Europe*, Bruxelles, No. 2021-02 December 2021
22. Zakaria, Fareed, *Ten Lessons for a Post-Pandemic World*, W. W. Norton & Company, 2021
23. Zakaria, Fareed , *10 Lectii pentru o lume Post-Pandemică*, Iasi, Polirom, 2021
24. Zhao, Simon X. B., Kam Tong Chan, Selçuk Çolakoglu, Qiaoyun Zhang, Bo Yan *Comparative Studies on Pandemic Control Policies and the Resilience of Society*, New York, London, Springer, 2023
25. Simon X. B. Zhao, Kam Tong Chan, Selçuk Çolakoglu, Qiaoyun Zhang, Bo Yan *Comparative Studies on Pandemic Control Policies and the Resilience of Society*, New York, London, Springer, 2023

2.2. Articole și studii

1. Abdul Aziz, Zarizana & Janine Moussa, Covid-19 and Violence against Woman. Unprecedented Impacts and suggestions for mitigation, în Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021 p. 100-115.

2. Akandji-Kombe, Jean-François, Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights, Human rights handbooks, No. 7, Council of Europe, Strasbourg, 2007, p. 1-10.
3. Alemano, Alberto, The European Response to COVID-19: From Regulatory Emulation to Regulatory Coordination?, in *European Journal of Risk Regulation*, Volume 11, Special Issue 2: Taming COVID-19 by Regulation, June 2020, p. 307 – 316
4. Alekseenko, Aleksandra, Implications for COVID-19 vaccination following the European Court of Human Rights decision in *Vavříčka and othrs v Czech*, in *Medical Law International* 2022, Vol. 22(1) p.75–89
5. Andriukaitis, Vytenis, European Health Union, in Maria Joao Rodriguez, Francois Batale, *Our European Future. Charting A Progressive Course in the World*, Bruxelles, Foundation For European Progressive Studies, 2021, p. 25-30
6. Baker, Brook Campaigning for Both Innovation and Equitable Access to COVID-19 Medicines in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021, p. 257-273
7. Bond, Ian & Agata Gostynska-Jakubovska, Covid-19: Can the EU Avoid an Epidemic of Authoritarianism?, in *Center for European Reform* (9 april 2020)
8. Burgess, Michael, Federalism, in Ante Wiener, Thomas Diez, *European Integration Theory*, Oxford University Press, 2004, p. 25-44.
9. Casla, Koldo, and Responsibilities: Protecting and Fulfilling Economic and Social Rights in Times of Public Health Emergency, in C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020), p.10-19;
10. Donnette-Boissiere, Anaelle Covid-19 et Aménagements du droit du travail des entreprises en difficulté, *Pole Sud*, nr. 56, 2021, p. 67-75
11. De Brouwer, Jean-Louis Speech to Egmont Institute Conference on: *Human Rights in Pandemic Times Political Exceptionalism, Social Vulnerability & Restricted Freedoms*, Brussels, Egmont Palace, 7 September 2021

12. Duminică, Ramona, Some reflections about the activation of art. 15 of the European Convention on Human Rights by Romania in the context of the Covid-19 pandemic. *Journal of Law & Administrative Sciences*, 2020, Volume 13, p. 78–88.
13. Du Plessis, Georgia Alida, ‘COVID-19 and Limitations to the International Right to Freedom of Religion or Belief’ (2021) 63(4) *Journal of Church & State* 619–647;
14. Fan, Jizeng & Yuhong Wang, Precautionary Proportionality Principle as an Instrumental Preventive Measure from the COVID-19: Can European Human Rights Survive in the State of Public Health Emergency? [2021] (1) *Przeegląd Europejski* p. 117–143
15. Ferreira, Susana Teresa Rodrigues, Guarranteeing migrants Rights in a time of pandemics. The Portuguese exception, in Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law¹*, London, New York, Routledge, 2022.pp. 91-111.
16. Garcia Segura, Luis A. , The future of European Strategy for Data : impact analysis from the COVID -19 pandemic, in Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law¹*, London, New York, Routledge, 2022., p.152-173
17. Ghebreyesus, Adhanom, T., “Vaccine nationalism harms everyone and protects no one” (Foreign Policy, 2 February 2021)
18. Giegerich, Bastian, William Wallace, Politica externă și de securitate: Europa puterii civile și hegemonia americană, în Helen Wallace, Mark A. Pollack, Alasdair R. Young, *Elaborarea politicilor in Uniunea Europeana*, ed. -a 6-a, Bucvuiresti, Institutul European din Romania, 2011, p.363-382
19. Guild, Elspeth, Covid-19 Using Border Controls to Fight a Pandemic? Reflections From the European Union, în *Frontiers in Human Dynamics*, November 2020, vol. 2, p.1-10,
20. Gostin, Lawrence O & Sam F Halabi and Kevin A Klock, An International Agreement on Pandemic Prevention and Preparedness (2021) *JAMA Viewpoint*, published online 15 September 2021
21. Greene, Alan, Derogating from European Convention on Human Rights in Respons to the Coronavirus Pandemic: If Not Now, When?, *European Human Rights Law Review*, April 2020, p. 8-22.

22. Gruszczynski, Lukasz & Chien-huei Wu, *Between the High Ideals and Reality: Managing COVID-19 Vaccine Nationalism*, în *European Journal of Risk Regulation*, Cambridge University Press, 2021, 12 (3), p. 711-720.
23. Halabi, Sam & Ana Santos Ruchman, *Viral Sovereignty, Vaccine Diplomacy, and Vaccine Nationalism: The Institutions of Global Vaccine Access*, în *Emory International Law Review*, 2021, *Forthcoming Saint Louis U. Legal Studies Research Paper No. 2021-23*, p. 1-14
24. Helfer, Laurence R., 'Rethinking Derogations from Human Rights Treaties' (2021) 115(1) *American Journal of International Law* 20–40;
25. Horga, Ioan, *De la décentralisation à la recentralisation en Europe centrale et orientale. Le cas de la Roumanie*, în *Pol Sud*, nr. 46, 2017/1, p. 63-79
26. Hungler, Sara, *Compulsory Vaccination and Fundamental Human Rights in the World of Work*, în *Studia Iuridica Lublinensia* vol. 31, 1, 2022, p. 63-77
27. Ingber, Monica, *Subjects of Surveillance. Human Security and law in the wake of Covid-19*, în Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2021, p.134-155
28. Ituarte-Lima, Claudia, *Is COVID-19 Frustrating or Facilitating Sustainability Transformations? An assessment from a human rights law perspective*, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021., p. 274-290
29. Jimenz, Elina Castillo î, *Racial justice to the Forefront. Do Black lives matter in international?*, în Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021., p. 82-99
30. Jovicic, Sanja, *COVID-19 restrictions on human rights in the light of the case-law of the European Court of Human Rights*, în *ERA Forum*, 2021, vol. 21, pp. 545–560
31. Joseph, Sarah, *International Human Rights Law and the Response to the Covid-19 Pandemic* (2020) 11(2) *Journal of International Humanitarian Legal Studies* 249–269;
32. Kysel, Ian M., *Seizing Opportunities to Promote the Protection of the Rights of all Migrants*, în Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021, p. 150-169

33. Kjaerum, Morten, The Post-crisis Human Rights Agenda, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021., p.293-307
34. Krasser, Anja, Compulsory Vaccination in a Fundamental Rights Perspective: Lessons from the ECtHR, in *ICL Journal* 2021, vol. 15(2), p 207–233
35. Koukiadis, Dimitris I .The non-discrimination principle and personal data protection in the context of the EU digital COVID certificate. *Lex Social, Revista De Derechos Sociales*, 2022, 12 (1), p. 66-88
36. Leader, Sheldon, The Reach of Rights in the Crisis, in C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School Oof Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020)., p.4-9
37. Lipowska, Małgorzata & Arkadiusz Modrzejewski, Mai Helmy, Violeta Enea si altii, The Role of Religion and Religiosity in Health-Promoting Care for the Body During the Lockdowns caused by the COVID-19 Pandemic in Egypt, Poland and Romania, în *Journal of Religion and Health*, 2022, vol. 61, p. 4226–4244
38. Malloy, Tove H., COVID-19 Risk Communication: The right to information and participation, în Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021, p.52-64
39. Marique, Yseult, A “New Normal”: Legality in Times of Necessity: French Administrative Law under the Health Emergency, în C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School Oof Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020.), p. 60-71
40. Metcalf, Hope, Life and Death in Prisons, în Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *Covid -19 and Human Rights*, Routhledge, London, New York, 2021, p. 133-149
41. Meacham, Tony, Covid -19 si tensiunile constitutionale: conflicts between the state and the governed, in Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2022, p. 15-34
42. Mesquita, Judith Bueno de, Covid-19: An Inconvenient Truth? Re-evaluating Progress and Confronting Challenges for the Right to Health, în C. Ferstman and A. Fagan,

- COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020.), p. 80-92
43. Michalowski, Sabine The Use of Age as a Triage Criterion, C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020.), p. 80-92
 44. Ó Cathaoir, Katharina, Human Rights and Health in Times of Pandemics: Necessity and proportionality, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021 p.35-51
 45. Obani, Pedi, COVID-19 and the Human Rights to Water and Sanitation, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021, p. 209-224
 46. Orakhelashvili, Alexander, Austria's lockdown for the unvaccinated: what does human rights law say? – Birmingham Law School Research Blog (bham.ac.uk), 18.11.2021
 47. Quinn, Gerard, COVID-19 and Disability: A war of two paradigms, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021 p.116-132
 48. Quintanal, Gracia Abad, Managing a pandemic: the securitization of health and the challenge for fundamental freedoms, in Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2022, p. 72-89
 49. Paris, Evelyn “Applying the Proportionality Principle to COVID-19 Certificates”, *European Journal of Risk Regulation*, 2021, p. 1-11.
 50. Pena, Juan Cayon & Carlos Espaliu Berdud, 2020: Human Rights in Spain or the end of a legal guarantee: a constitutional crisis, in Ben Stanford, Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2022., p. 53-71
 51. Persaud, R.B.& J. Yoder, Human right – which human; what rights? Biopolitics and bare life in migration and covid-19. *Journal of Diplomacy & International Relations*,2020, Volume 21(2), p. 62–76
 52. Ponta, A., “Human rights law in the time of the coronavirus,” *American Society of International Law* 24/5 (2020)

53. Reuters, *Demonstrators carry flags as they gather to protest against COVID-19 measures*, 21 novembre 2021
54. Rhodes, Martin *Politica de ocuparea fortei de munca: intre eficacitate si exeperimentare*, in Helen Wallace, Mark A. Pollack, Alasdair R. Young, *Elaborarea politicilor in Uniunea Europeana*, ed. -a 6-a, Bucuresti, Institutl European din Romania, 2011, p. 239-258
55. Scheinin, Martin & Helga Molbæk-Steensig, *Pandemics and Human Rights: Three perspectives on human rights assessment of strategies against COVID-19*, EUI Working Paper LAW 2021 /01, p.13-16
56. Spadaro, Antonio, (2020). COVID-19: Testing the Limits of Human Rights. *European Journal of Risk Regulation*, Volume 11(2), p. 317–325;
57. Speakman, Elizabeth M. & Scott Burris, Richard Coker, *Pandemic legislation in the European Union: Fit for purpose? The need for a systematic comparison of national laws*, in *Health Policy*, Volume 121, Issue 10, October 2017, p. 1021-1024
58. Stanford, Ben & Steve Foster, *Human Rights in time of emergency. Covid-19 taking the United Kingdom into uncharted territory*, in Stanford, Ben & Steve Foster, Carlos Espaliu Berdud, *Global Pandemic, Security and Human Rights. Comparative exploration of Covid-19 and the Law*, London, New York, Routledge, 2021, p. 35-52
59. Suárez Franco, Ana María, *The Human Right to Food: Lessons learned towards food systems transformation*, in Morten Kjaerum, Martha F. Davis, Amanda Lyons, *COVID-19 and Human Rights*, Routledge, 2021., p. 191-208
60. Tamas, Enya Andreea, *An Overview of Romania’s Pandemic Measures and their Effect upon Travel across the Romanian-Hungarian Border*, in *Eurotimes*, vol. 30/2021, p. 199-238
61. Tryfonidou, Alina, “Free movement of persons through the lenses of “discrimination” and “restriction”.” in *The Reach of Free Movement*. (The Hague: TMC Asser Press), 2017, p. 57–83.
62. Tzifakis, Nikolaus, *The Western Balkans during the Pandemic: Democracy and Rule of Law in Quarantine?*, *European View*, 2020, 19 (2), p. 196-210

63. Uldry, Marine & An-Sofie Leenknecht, *European Human Rights Report. Impact of COVID-19 on persons with disabilities*, Bruxelles, European Disability Forum, 2021, vol.5
64. Vinceti, Silvio Roberto, COVID-19 Compulsory Vaccination and the European Court of Human Rights, în *Acta Biomed*, 2021, Vol. 92, Supplement 6, p.1-7
65. Zweig, Sophia A. & Alexander J. Zapf, Chris Beyrer, Debarati Guha-Sapir, and Rohini J. Haar, Ensuring Rights while Protecting Health: The Importance of Using a Human Rights Approach in Implementing Public Health Responses to COVID-19, in *Health and Human Rights Journal* (hhrjournal.org, 2021, 10);
66. Winkler, Sandra, The Impact of Covid-19 on Children's Rights (2021) *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)* 580–600;
67. Wong, Meagan The Law of State Responsibility and the Covid-19 Pandemic, , în C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020., p.321-330
68. Wyllie, Aaron, The Human Rights of Older People during Covid-19: Social Wellbeing and Access to Care and Support for Older People in the United Kingdom, în C. Ferstman and A. Fagan, *COVID-19, Law and Human Rights: Essex Dialogues* (School of Law and Human Rights Centre, University of Essex, 2020., p. 197-203

2.3. Surse digitale

1. Addressing Human Rights as Key to the COVID-19 Response (who.int)
2. An international treaty on pandemic prevention and preparedness - Consilium (europa.eu), 2021
3. Anderson, Michael, Martin Mckee, Elias Mossialos, Brian Abel-Smith, Covid-19 exposes weaknesses in European response to outbreaks, în *BMJ*, 2020 (Covid-19 exposes weaknesses in European response to outbreaks | The BMJ
4. Annual Report 2020 | Publicație | Ombudsmanul european (europa.eu)
5. Arntsen, E., If Rich Countries Monopolize Covid -19 Vaccines, It could Cause Twice as Many Deaths as Distributing Them Equally, *New@Northeastern*, 2020

6. Authorities ban biggest pilgrimage in Romania amid growing COVID-19 cases | Romania Insider (romania-insider.com)
7. Biroul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (wikicro.icu)
8. Blick, Andrew The Multiple and Profound Constitutional Implications of Covid-19, în *LSE Politics and Policy Blog* (9 iunie 2020), p.2. (Blick_the_multiple_and_profound_constitutional_implications_of_covid_19_published.pdf (lse.ac.uk))
9. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=194>
10. Covid-19 wave of violence against women shows EU countries still lack proper safeguards | European Institute for Gender Equality, 12 novemer 2020 (europa.eu)
11. Dyer, Oliver, *Covid-19: Pharma companies promise not to bow to political pressure to rush vaccine production,*, în *BMJ* 2020;370:m3512
12. Davies, Gereth, “Does evidence-based EU law survive the covid-19 pandemic? Considering the status in EU law of lockdown measures which affect free movement“, in *Frontiers in Human Dynamics*, october 2020 (Frontiers | Does Evidence-Based EU Law Survive the Covid-19 Pandemic? Considering the Status in EU Law of Lockdown Measures Which Affect Free Movement (frontiersin.org))
13. Deutsch Welle, ECHR rules obligatory vaccination may be necessary – DW – 04/08/2021
14. English, Rosalin German District Court Declares Corona Ordonances Unconstitutional, in UK Human Righjt Blog (German District Court declares Corona Ordinance Unconstitutional - UK Human Rights Blog, 2021/01/25)
15. EU: Ombudsman finds Commission failed to ensure rights at Croatian border - Croatia | ReliefWeb, 25.02.2022
16. European Center for Law & Justice, Restrictions on Religious Freedom in Europe in the Name of the Fight Against Covid-19 (eclj.org)
17. Exter, André den, European Court of Human Rights: Mandatory vaccinations are allowed | Erasmus University Rotterdam, în *Dagblad*, 22 iulie 2021
18. Fukuda-Parr, Sakiko, *Human Rights and Global Responses to the Pandemic in the Age of Hyper-globalization*, *VerfBlog*, 2021/9/23, <https://verfassungsblog.de/human-rights-and-global-responses-to-the-pandemic-in-the-age-of-hyper-globalization/>

19. Gambardella, Ilaria, The covid-19 pandemic and human rights: the European Court of Human Rights as the last resort for judicial oversight?, Institute of European Studies, ULB, May, 2021 (The covid-19 pandemic and human rights: the European Court of Human Rights as the last resort for judicial oversight? -IEE-ULB)
20. Goldner Lang, Iris, "Should the EU Have a 'Digital Green Pass', 'Vaccination Certificate' or Better Nothing?", 16 March 2021, p.2, (<https://verfassungsblog.de>)
21. Gonzales -Varas, Alejandro, Religious Freedom in Pandemic Time in Europe. A Perspective after one Year, in *Law and Religion Under Pressure: A One-Year Pandemic Retrospective*", *Canopy Forum. On Interaction of Law & Religion*, May 2021 (Religious Freedom in Pandemic Times in Europe: A Perspective After One Year" by Alejandro González-Varas - Canopy Forum)
22. Hille, Peter , Coronavirus: Can Germany Infection Protection Law be Compared to the Nazis "Enabling Act", in *Deutsche Welle*, (Coronavirus: Can Germany's infection protection law be compared to the Nazis' 'Enabling Act?' | Germany | News and in-depth reporting from Berlin and beyond | DW | 18.11.2020)
23. Houtave, Eva, *Passports curtailing freedom* , 12.09.2021 in *Passports curtailing freedom - CITIP blog* (kuleuven.be)
24. Jurgensen, Sven & Frederik Orłowski, Critique and Crisis: The German Struggle with Pandemic Control Measures and the State of Emergency, in *Verfassungsblog* (19.04.2020), (Critique and Crisis: The German Struggle with Pandemic Control Measures and the State of Emergency – Verfassungsblog),
25. Jubilut, Liliana Lyra & Christina M. Cerna, *Opinion – Impacts and Restrictions to Human Rights During COVID-19*, 2020
26. Karavokyris, George, Constitutionalism and COVID-19 in Greece: The Normality of Emergency, in *Verfassungsblog on Matters Constitutional* (25 February 2021) (Constitutionalism and COVID-19 in Greece: The Normality of Emergency – Verfassungsblog),
27. Katsoni, Spyridoula, COVID-19 Vaccines and Work-Related Rights, in *Volkerrechtsblog*, 22.06.2021 (voelkerrechtsblog.org)

28. Klika, Christoph Health Crises and the Growth of EU Agencies: The Response to the COVID-19 Pandemic, p. 2 (*EIPA-Briefing-2021-2-Health-Crises-and-the-Growth-of-EU-Agencies.pdf*),
29. Krastev, Ivan & Mark Leonard, "Europe's invisible divides: How covid-19 is polarising European politics", *European Council on Foreign Policy* (ecfr.eu), 2021.
30. Liberties and Greenpeace, *EU Governments use Pandemic Measures to Restrict Civic Space and Freedoms* (24 september 2020) (*Civic_Space_Report_2020_Liberties_Greenpeace.pdf* (dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net))
31. „Măsuri ferme” în România, după recordul COVID-19: Toate creșele, școlile și grădinițele se închid, circulație restricționată pe timpul nopții și purtarea obligatorie a măștii. Răfăla: Secțiunile ATI, aproape pline | DOCUMENT Hotărârea CNSU (mediafax.ro)
32. Mandatory COVID-19 Vaccination is a Violation of Human Rights - Petiția on-line (openpetition.eu)
33. Ministero della Salute, Italy. <http://www.salute.gov.it/portale/nuovocoronavirus/dettaglioNotizieNuovoCoronavirus.jsp?lingua=italiano&id=4941>
34. Migliori, Chiara , "The Post-Pandemic Western Populist Right: A Purported Clash Between the Public Good and Individual Rights" în *Canopy Forum*, Iulie 2022
35. Narsee, Aarti, *Has the Pandemic Done Lasting Damage to the Democratic Freedom in Europe*, 24 march 2022 (Has the Pandemic Done Lasting Damage to Democratic Freedoms in Europe? - Carnegie Europe - Carnegie Endowment for International Peace)
36. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/Intersessional-right-social-security-changing-world-of-work>
37. Pin, Andrea, "Look Down in Lock Down: Good Believers & Good Citizens in Europe amidst the Pandemic" by Andrea Pin in *Canopy Forum*, May 2021
38. Reich, Orsolya, Mandatory COVID Vaccines and Human Rights: Questions and Answers, în *liberties.eu*
39. Richter, Claire-Marie, *Time to Counter "Vaccine Nationalism"?* *International Obligations of States the Context of the COVID-19 Pandemic*, în *Völkerrechtsblog* (voelkerrechtsblog.org), 26.03.2021

40. Saiz, Ignacio, *Time for a Human Rights Injection Against Vaccine Nationalism*, Center for Economic and Social Rights, 12.04. 2021
41. Tackett, Carolyn, *Why COVID-19 vaccine "passports" threaten human rights* (accessnow.org), april 2021
42. The impact of COVID-19 on human rights and how to move forward - Commissioner for Human Rights (coe.int)
43. Tettenborn, Andrew, Europe's human rights judges are right not to ban compulsory vaccines, in *The Spectator*, 9 April 2021 (Europe's human rights judges are right not to ban compulsory vaccines | The Spectator),
44. Todd, Sarah, Do mandatory vaccines violate human rights?, în *Quartz* (qz.com) august 2021
45. Ursula von der Leyen, acuzată de ombudsmanul UE că nu prezintă SMS-urile pe care le-a schimbat cu CEO-ul Pfizer în timpul negocierilor pentru vaccinul anti-Covid al companiei farmaceutice - HotNews.ro/28.01.2022
46. Valutyte , Regina & Danute Jočienė, Rima Ažubalytė, Legality of Human Rights Restrictions During the COVID-19 Pandemic Under the European Convention on Human Rights, in *Legality of Human Rights Restrictions During the COVID-19 Pandemic Under the European Convention on Human Rights* (tilburglawreview.com)
47. Yazıcılar, Tarık T. Büşra Nur, Tokis Kuş, Hatice Arslan, Applicability of Digital COVID-19 Vaccine Passports in the Context of Two Related Judgments of the European Court of Human Rights, în *Digicrimjus*, 2021
48. Why COVID-19 is a Crisis for Digital Rights?, 2020 (<https://digitalfreedomfund.org/why-covid-19-is-a-crisis-for-digital-rights/>)